

”Minä voin melkein nähdä sen” – eurooppalaisen
identiteetin esittäminen Emma Puikkosen romaanissa

Eurooppalaiset unet

Vilma Tammelin
Kandidaatintutkielma
Jyväskylän yliopisto
Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Kirjallisuus
Ohjaaja: Aino-Kaisa Koistinen
Opponentti: Peppi Kosonen
Syksy 2017

Sisällys

1 Johdanto.....	3
2 Teoriaa: eurooppalaista identiteettiä etsimässä	6
3 Identiteettien ja yhteisöjen esitykset <i>Eurooppalaisissa unissa</i>	9
3.1 Media, kriisit ja jaetut kokemukset ihmisten yhdistäjinä	10
3.2 Transkulttuurisia kohtaamisia ja hybridejä identiteettejä	13
3.3 Kohti globaalia – rakennettu eurooppalainen yhteisö	15
4 Päättäntö	19
Lähteet	22

1 Johdanto

[– –] [M]eidän on paikannettava identiteettiä koskevat väittelyt osaksi kaikkia niitä historiallisesti erityisiä kehityskulkuja ja käytäntöjä, jotka ovat järkyttäneet monien ihmisjoukkojen ja kulttuurien suhteellisen ’vakiintunutta’ luonnetta. (Hall 1999, 250.)

Näin toteaa kulttuurintutkija Stuart Hall (1999) kirjoituksessaan identiteetin käsitteestä parikymmentä vuotta sitten. Vaikka kirjoitusajankohdasta on aikaa, tuntuu ajatus kollektiivisten identiteettien muutosalttiudesta ajankohtaiselta juuri nyt. Kun ajattelee esimerkiksi 2000-luvulla räjähtänyttä median käyttöä tai ihmisten liikkuvuuden lisääntymistä vähintäänkin Euroopan kontekstissa, vaikuttavat nämä ilmiöt juuri Hallin kuvaamilta historian merkittäviltä ”kehityskuluilta ja käytännöiltä”.

Tässä tutkielmassa tarkastelen, minkälaisena eurooppalainen identiteetti esitetään Emma Puikkosen romaanissa *Eurooppalaiset unet* (=EUR, 2016). Teos kuvaa yhdeksässä episodiluvussa useiden eurooppalaisten henkilöhahmojen elämää vuosien 1980–2027 välillä, miljöönään globalisoituva, kriisejä kohtaava Eurooppa. *Eurooppalaiset unet* on herkullinen tutkimuskohde eurooppalaisen identiteetin analysoimiseen monesta syystä: Teos on otsikkonsa puolesta kehystetty kertomaan eurooppalaisista ja on julkaistu aikana, jolloin Eurooppa näyttää olevan muutosten keskellä. Romaani kuvaa eurooppalaista identiteettiä monista näkökulmista, sillä se ilmentää toisaalta yksilöiden ja toisaalta yhteisöjen kokemuksia Euroopassa, kertoo lähihistorian tapahtumista sekä ennustaa Euroopan lähitulevaisuutta. Lisäksi teos kattaa lähes koko maantieteellisen Euroopan niin henkilöhahmojen kuin paikkojenkin osalta. *Eurooppalaiset unet* on saanut näkyvyyttä vuoden 2016 Finlandia-ehdokkuudellaan ja saattaa siksi tavoittaa useampia lukijoita, kuin useimmat suomalaiset romaanit. Oman lukukokemukseni perusteella romaanin episodimuoto voi tehdä siitä helposti lähestyttävän myös vähän lukeville. Siispä teoksen esittämällä kuvalla eurooppalaisuudesta on oma vaikutuksensa siihen, miten eurooppalaisuus yleisesti koetaan ja ymmärretään, etenkin suomalaisten lukijoiden keskuudessa.

Eurooppalaisuuden esittämisen tutkiminen on kiinnostavaa nyt, koska Euroopan muutoksista käydään paljon julkista keskustelua, ja mielipiteet esimerkiksi maahanmuutosta ovat usein poleemisia. Yhtenäisen kansallisen identiteetin ajatusta on käytetty rasististenkin mielipiteiden perusteluna (ks. esim. Saarikoski 2018; Teittinen 2017). Viime aikoina nämä teemat ovat linkittyneet kirjallisuuteen, kun kysymys kirjailijan yhteiskunnallisesta tehtävästä on ollut pinnalla esimerkiksi Göteborgin kirjamesujen yhteydessä: kirjailijat äänestivät

jaloillaan, osallistuvatko tapahtumaan, johon on pääsy äärioikeistolaisella lehdellä (Ahola 2017; Dahlbom 2017). Toinen esimerkki löytyi, kun etsin tutkimusaineistoa: *Et kävele yksin* -nuortenromaanin (2016) kirjoittanut Juuli Niemi on kommentoinut, että ei enää yhteiskunnan suvaitsemattomuuden vuoksi voisi kirjoittaa samalla tavalla kulttuurien kohtaamisesta (Ahola 2016). Monimutkaisista aiheista on kuitenkin tärkeää puhua, ja ne ehkä vaativat jopa enemmän pohdintaa ja keskustelua. Suomessa monipuolinen keskustelu on sananvapauden vuoksi mahdollista, joten on syytä pohtia, pitäisikö kirjailijoiden rohkeasti käyttää tämä mahdollisuus näyttää uusia, avarampia ajattelutapoja hankaliin yhteiskunnallisiin kysymyksiin, kuten kysymykseen Euroopan tulevaisuudesta. Finlandia-voittaja Juha Hurme oli samoilla linjoilla Finlandia-juhlapuheessaan, jossa hän esitti eriarvoisuuden, väkivallan, poliittisen sekasorron ja ”todellisuudesta kieltäytymisen” ratkaisuksi taidetta ja tiedettä, jotka ”ovat ainoat työkalut, joilla tämä sotku on selvitettävissä, jottei kehitys apinasta ihmiseksi jäisi pahasti kesken” (Hurme 2017).

Benedict Andersonin (2007) ajatuksia mukaillen kansallisen identiteetin käsittämistä voi lähestyä siitä näkökulmasta, että kansakunnat ovat yhteisön ideaan perustuvia kuviteltuja yhteisöjä. Myös eurooppalaisen identiteetin jakavat ihmiset voi ajatella kuviteltuna yhteisönä, joka rakentuu diskursseissa¹, kuten mediaesitysten kautta. Ihmisten on todettu ilmaisevan eurooppalaista identiteettiään lähinnä EU:n lakien ja instituutioiden kautta ja identifioituvan niihin vahvimmin kansallisen identiteettinsä rinnalla (Mayer & Palmowski 2004; 585–589), mikä tapahtunee lähinnä uutisia seuraamalla. Näin ollen esimerkiksi *Eurooppalaiset unet* vaikuttaa omaan käsitykseen kuvitellusta yhteisöstä nimeltä Eurooppa. Eurooppalaisen identiteetin esitys romaanissakin vaikuttaa esimerkiksi siihen, koemmeko itse olevamme eurooppalaisia tai suljemmeko ehkä jonkin ryhmän pois eurooppalaisuudesta. Ei siis ole yhdentekevää, millaisena romaani – fiktiivisyydestään huolimatta – näyttää eurooppalaisen identiteetin.

Tutkimuksen taustateorian esittelen monitulkintaisen identiteetin käsitteen tutkimusta. Analyysissä hyödynnän eurooppalaistumista tutkineiden Delantyn ja Rumfordin (2005) määritelmiä eurooppalaisesta identiteetistä toisaalta yhtenä tai useampana risteävänä kollektiivisena identiteettinä ja toisaalta yksilöllisten identiteettien koosteena. Identiteetin rakentumista ja prosessimaisuutta kuvatessa käytän myös Benedict Andersonin (2007)

---

¹ Diskurssin käsite on moniulotteinen, mutta yleisesti diskursseilla tarkoitetaan tietynä aikana suhteellisen vakiintuneita kielenkäytön tapoja. Diskursseihin liittyy myös valtaa, sillä ne voi nähdä Foucaultin ajatuksiin pohjaten ”merkityksellistämisen (puhe- ja ajattelu)tapoi[na], jotka muokkaavat puhunnan kohdetta”. (Pietikäinen & Mäntynen 2009.)

kuviteltujen yhteisöjen teoriaa ja Stuart Hallin (1999) ajatuksia identiteettien diskursiivisesta rakentumisesta sekä globalisaation vaikutuksista kansallisiin identiteetteihin.

Aiemmin juuri eurooppalaisen identiteetin rakentumista kirjallisuudessa on käsitellyt Christoph Parry (2009), jonka mukaan kirjallisuus voi rakentaa postmodernia eurooppalaista identiteettiä konstruomalla eurooppalaisten yhteisön, rakentamalla prototyypin eurooppalaisesta yksilöstä tai upottamalla tarinan kulttuurihistorialliseen diskurssiin (Parry 2009, 279). Linaan Parryn ensimmäistä näkökulmaa, eurooppalaisen yhteisön konstruomista eurooppalaisen identiteetin rakentamisen keinona, ja lähestyn eurooppalaisen identiteetin esitystä *Eurooppalaisissa unissa* mahdollisesti rakentuvan eurooppalaisten yhteisön näkökulmasta. Identiteetin ja yhteisön käsitteet liittyvät toisiinsa identiteettien rakentumisen kannalta: tuoreemman identiteettikäsitteen mukaan identiteetit syntyvät ja muovautuvat diskursiivisesti (Hall 1999), ja koska kasvokkaisia vuorovaikutussuhteita laajempiin kuviteltuihin yhteisöihin kuulutaan juuri diskurssien kautta (Anderson 2007), voi kollektiiviseksi identiteetiksi ja kuvitelluksi yhteisöksi kutsuttavien ryhmien ajatella olevan hyvin lähellä toisiaan. Esimerkiksi suomalaisten kuvitellun yhteisön idea on olemassa mediaesitysten määritelmien ja kulttuurihistorian tuottamien määritelmien kautta. Suomalaisten kollektiivinen identiteetti rakentuu samalla tavalla diskursiivisesti – esimerkiksi mediaesitysten määritelmien kautta.

Tutkimusongelmani on, minkälaisena eurooppalainen identiteetti esitetään *Eurooppalaiset unet* -teoksessa. Tarkastelen ongelmaa seuraavien tutkimuskysymysten avulla: Mitkä asiat yhdistävät teoksen henkilöihän toisiinsa? Millä keinoilla yhteisöjä ja identiteettejä rakennetaan? Minkälaisen eurooppalaisen yhteisön teoksen henkilöt mahdollisesti muodostavat? Tutkielma etenee niin, että teoriaosuuden jälkeen analysoin *Eurooppalaisia unia* lähiluvun ja temaattisen luennan keinoin erilaisten mahdollisten identiteettikäsitteiden näkökulmista. Lopulta pyrin löytämään vastauksen siihen, minkälainen ”eurooppalaisen yhteisön” ja eurooppalaisen identiteetin kuva *Eurooppalaisista unista* välittyy.

2 Teoriaa: eurooppalaista identiteettiä etsimässä

Tutkimukselleni keskeinen *identiteetin* käsite on kaikkea muuta kuin yksiselitteinen. Filosofian käsitteenä identiteetin voi ymmärtää vastauksena kysymykseen ”Kuka hän on?” tai sen voi ajatella viittaavan ”henkilön tai olion” pysyviin ominaisuuksiin (Tieteen termipankki 19.11.2017). Essentialistinen käsitys identiteetistä on kuitenkin hylätty sosiologian ja kulttuurintutkimuksen piirissä aikapäiviä sitten. Sen tilalle on tullut käsitys prosessinomaisista, monista osa-alueista ja kuulumisen kokemuksista koostuvista, diskursiivisissa käytännöissä muodostuvista identiteeteistä. Myös tätä uutta käsitettä on kritisoitu ja sen tilalle on ehdotettu muita käsitteitä.

Essentialismin jälkeistä identiteetin käsitettä on kehittänyt esimerkiksi Stuart Hall (1999). Hänen mukaansa identiteetit ”eivät koskaan ole yksittäisiä, vaan muodostuvat aina moninaisesti erilaisista, usein toisiaan risteävistä ja myös toisilleen vastakkaisista diskursseista, käytännöistä ja positioista” (Hall 1999, 250). Eurooppalaistumista tutkineet Gerard Delanty ja Chris Rumford (2005, 50–52) ovat Hallin kanssa samoilla linjoilla: identiteetin voi käsitteellistää prosessina tai rakennelmana, joka muodostuu määrittelyissä, diskursiivisissa käytännöissä ja identiteettiprojekteissa, ja niin yksilöllä kuin ryhmässäkin on monia identiteettejä, jotka voivat limittyä.

Myös rajatumpi *eurooppalaisen identiteetin* käsite on hyvin monitahoinen. Delantyn ja Rumfordin mukaan eurooppalainen identiteetti on mahdollista ymmärtää ainakin yhtenä kollektiivisena identiteettinä, useiden kollektiivisten identiteettien verkostona tai yksilöllisten identiteettien koosteena. Se voi olla myös kulttuurinen kategoria, sivistyksellinen idea tai EU:n virallinen poliittinen identiteetti tai kulttuuri-identiteetti. (Delanty & Rumford 2005, 50.) Tartun analyysissäni näistä määritelmistä etenkin *kollektiivisen identiteetin* ja *niiden verkostojen* ideoihin, mutta myös *yksilöllisten identiteettien koosteen* ideaan, koska *Eurooppalaiset unet* kuvaa eurooppalaisuutta sekä yksilöiden että heidän muodostamiensa yhteisöjen näkökulmista.

Eurooppalaisen identiteetin voi siis ajatella koostuvan monista yksilöllisistä identiteeteistä (Delanty & Rumford 2005, 50), jotka ovat prosessinomaisessa, jatkuvassa muutoksessa. Kuten sanottua, ei-essentialististen käsitysten mukaan identiteetin ajatellaan muodostuvan useista erilaisista, keskenään risteävistä osa-alueista (ks. esim. Hall 1999). Jukka Törrösen (2000) mukaan näitä osa-alueita kutsutaan myös subjektiasemiksi: ”Sosiaalinen toimija ymmärretään koostelmaksi subjektiasemia, joilla ei ole ennalta määrättyä suhdetta toisiinsa ja joita ei voida lopullisesti vakiinnuttaa vakaaksi ykseydeksi” (Törrönen 2000, 243). Vaikka ei siis voida ajatella, että esimerkiksi kaikki varakkaat ihmiset muodostavat yhden

yhtenäisen ja pysyvän varakkaiden ryhmän tai kollektiivisen identiteetin, on heillä ainakin hetkellisesti jotakin yhteistä. Kansallisuuksien yhteydessä voidaan myös puhua diasporisesta, yhdestä paikasta ympäri maailmaa levinneiden ihmisten, identiteetistä (ks. esim. Brah 2003), joten joissain tapauksissa on mahdollista puhua subjektiaseman jakavista jokseenkin yhtenäisenä, vaikkakin jatkuvasti muuttavana ryhmänä. Törrönen ehdottaa, että subjektiasemat voitaisiin määritellä yksilöiden ”asemoitumisena kategorioihin ja tarinalinjoihin”, jossa kategoriat viittaavat yhteiskunnan vallitseviin normeihin ja arvoihin, kun taas tarinalinjat ovat toiveita tai suunnitelmia tulevaisuuden asiantiloille (Törrönen 2000, 253). *Eurooppalaisista unista* voi lukea henkilöhahmojen asemoitumista tiettyihin kategorioihin, kuten kansallisuuksiin, mikä romaanin esityksessä voidaan tulkita yleistyksiksi muistakin esitetyn tarinamaailman eurooppalaisista. Jos ajatellaan, että ainakin kirjallisuuden maailmassa yksittäiset ihmiset voivat edustaa useita kollektiivisia identiteettejä, näyttää siltä, että yksilölliset ja kollektiiviset identiteetit ovat toisiinsa häilyvärajaisessa yhteydessä.

Eurooppalaisen identiteetin voi nähdä muodostuvan myös yhdestä kollektiivisesta identiteetistä tai lukuisia risteävistä ja päällekkäisistä kollektiivisista identiteeteistä (Delanty & Rumford 2005, 50). Benedict Andersonin (2007) mukaan kasvokkaista vuorovaikutusta suuremmat yhteisöt, kuten kansakunnat, ovat jaetusti kuviteltuja mutta todellisia ideoita kansakunnasta. Kuvittelun perusmuodoksi hän mainitsee romaanit ja sanomalehdet (Anderson 2007, 61–74), ja tänä päivänä listaan voisi lisätä monta muutakin mediaa. Myös eurooppalaista identiteettiä rakennetaan ja kuvitellaan näillä keinoilla. Stuart Hall jopa väittää, että yhtenäisiä kansakuntia ei ole ollut koskaan olemassa. Sen sijaan kansalliset kulttuurit ovat diskursiivisia muodostelmia, jotka rakentavat identiteettejä merkitysten kautta: tarinat, yhteiset muistot ja kuvat sisältävät merkityksiä, joihin ihmiset voivat identifioitua. (Hall 1999, 47.) Myös Delanty ja Rumford mainitsevat identiteettien peruspiirteeksi sen, että niitä rakennetaan narratiivisesti kertomalla tarinoita (Delanty & Rumford 2005, 51). Tutkielmani kannalta on erityisen mielenkiintoista ja oleellista, että kirjallisuuskin rakentaa identiteettejä useimmiten tarinallisissa diskursseissaan ja määrittelyissään, myös käsitystä eurooppalaisesta identiteetistä. Andersonin ajatuksia kehitellen ihmisten on mahdollista identifioitua eurooppalaisuuden sijasta tai sen lisäksi paitsi kansallisiin identiteetteihin myös melkein mihin tahansa kulttuurisesti jaettuun kokemukseen perustuvaan yhteisöön. Tulkitsen Delantyn ja Rumfordin (2005) tarkoittavan risteävillä kollektiivisilla identiteeteillä tällaisia hyvin moninaisia ja muuttuvia samankaltaisten subjektiasemien ympärille muodostuvia kuviteltuja yhteisöjä.

Identiteetin käsite on prosessinomaisenakin saanut osakseen kritiikkiä: Hall (1999, 245–246) väittää, että identiteetin käsitettä käytetään enää vain pakon edessä, kunnes sen

kuvaamalle monisyiselle ilmiölle löydetään jokin parempi käsite. Hallin mukaan globalisaation vaikuttaa kansallisiin identiteetteihin kolmella tavalla: globalisaatio voi surkastuttaa kansallisia identiteettejä, aiheuttaa vastareaktion saaden ihmiset pitämään tiukasti kiinni kansallisista identiteeteistään tai sitten johtaa iloitsemiseen hybrideistä, kulttuurien rajat ylittävistä identiteeteistä (Hall 1999, 58). Kulttuurienvälisiä identiteettejä tutkineiden Irene Gilsenan Nordinin, Julie Hansenin ja Carmen Zamorano Llenan (2013) mielestä ehdottoman yksikulttuuriset identiteetin ja kollektiivisen identiteetin käsitteet eivät sovi kuvaamaan nykyihmisen tapoja puhua itsestään ja maailmasta. Sen sijaan identiteetin käsitteen tilalla on usein käytetty *transkulttuurisuuden* käsitettä. Sillä kuvataan kulttuurien kohtaamispisteissä tapahtuvia identiteetin muodostamisen prosesseja, joissa kulttuurinväliset kokemukset muokkaavat yksilöllisiä identiteettejä. (Nordin ym. 2013, ix.) Transkulttuurisia identiteettejä nykykirjallisuudessa on tutkittu esimerkiksi siirtolaisuuden sekä kansojen ja kielten rajojen hälvenemisen näkökulmista (Nordin ym. 2013). Hallin teorian viimeinen vaihtoehto, uusien hybridien identiteettien hyväksyminen, on lähellä transkulttuurista identiteettikäsitystä, joka painottaa identiteettien jatkuvaa muutosta ja sitä, miten moni yksittäinen osa-alue tai kokemus identiteettien rakentumiseen vaikuttaa. Jos globalisoituneessa maailmassa yksittäisenkin henkilön identiteetti on näin liikkuvainen asia, miten voidaan sanoa mitään kestävästä kollektiivisesta identiteetistä? On mielenkiintoista analysoida, miten romaanissa esitetään eurooppalaisen identiteetin kaltaista, uudemmassa tutkimuksessa hyvin muuttuvaksi todettua ilmiötä.

Olen esitellyt kolme näkökulmaa identiteettiin: muuttumattoman essentialistisen käsityksen, prosessinomaisesti muuttuvan käsityksen sekä globalisaation vaikutuksia painottavan transkulttuurisen käsityksen. *Eurooppalaisten unien* analyysissä pyrin huomioimaan sen vaihtoehdon, ettei yhtä kollektiivista eurooppalaisen identiteetin esitystä välttämättä löydykään, vaikka yksi tutkimuskysymyksistäni kysyykin nimenomaan, minkälaisen eurooppalaisen yhteisön henkilöt muodostavat. Delantyn ja Rumfordin (2005) erilaisiin identiteettinäkömyksiin syventyminen osoittaa yksilöllisten ja kollektiivisten identiteettien liittyvän toisiinsa niin jouhevasti, että moninaisia ryhmäidentiteettejä käsitelläkseni en voi olla puhumatta myös yksilöllisistä identiteeteistä.

3 Identiteettien ja yhteisöjen esitykset *Eurooppalaisissa unissa*

Jo Emma Puikkosen *Eurooppalaiset unet* -romaanin nimi ohjaa lukemaan romaania sillä ajatuksella, että se kertoo Euroopasta ja eurooppalaisista ihmisistä. Episodiromaani kuvaa eurooppalaista identiteettiä yhdeksän henkilön näkökulmasta 1980-luvulta lähitulevaisuuteen 2020-luvun lopulle. Yhdeksän episodista on mahdollista lukea yksittäin novellien tapaan, mutta henkilöiden tarinat sivuavat toisiaan, syventyvät ja saavat uusia näkökulmia, kun keskushenkilöistä kerrotaan myös muiden lukujen sivuhenkilöinä. Valitsen tarkempaan analyysiin nuorena isänä neliraajahalvaantuvan Johanneksen ja hänen poikansa Joelin, Johanneksen henkilökohtaisen avustajan Fadumon ja tämän tyttären Immin, koska heidän perheidensä limittyviä tarinoita seurataan läpi yhdeksän episodin. Teoksen muut keskushenkilöt ovat rekkakuski Toma, yritysjohtaja Karin, poliitikko Andor, poptähti Eline sekä nimetön kosovolaispoika. Heidän lisäksi henkilögalleriaan kuuluu keskushenkilöiden perheenjäseniä ja muita sivuhenkilöitä. Kerronta etenee osittain kronologisesti: ensimmäinen luku sijoittuu vuoteen 1980 ja viimeinen vuoteen 2027, kun taas muut luvut kertovat näiden vuosien välisestä ajasta epäkronologisessa järjestyksessä. Kunkin luvun alussa on ilmoitettu vuosiluku, luvussa esiintyviä tavaroita kappalemäärineen sekä etäisyys niiden paikkojen välillä, joihin luvun tapahtumat sijoittuvat.

Eurooppalaiset unet on kirjoitettu pääosin yksittäisten henkilöhahmojen näkökulmista, heidän ajatuksiaan ja tunteitaan peilaten, mutta toisinaan kaikkietävä kertoja suhteuttaa näkökulmia toisiinsa ja Euroopan tapahtumiin. Henkilöiden omien tarinoiden rinnalla käsitellään Euroopan ja sen lähialueiden lähihistorian tapahtumia, jotka ovat vaikuttaneet isoihin joukkoihin. Mielenosoitukset ja lakot Gdanskissa, Bukarestissa ja Serbiassa, Berliinin muurin murtuminen, Kosovon itsenäistyminen, tulivuorenpurkaus Islannissa ja Lähi-idän levottomuudet perustuvat todellisiin tapahtumiin. Teoksen 2020-luvun lähitulevaisuus on jonkinlainen kärjistetty kuvaus nykyajasta, jossa uutismedioilla on valta kirjoittaa todellisuutta uusiksi ja jossa eriarvoisuus on kasvanut ja tavallisilla ihmisillä on perustavanlaatuisia ongelmia.

Tässä luvussa käsitelen Delantyn ja Rumfordin (2005) kolmen eurooppalaisen identiteetin käsityksen kautta niitä tekijöitä, jotka yhdistävät henkilöhahmoja toisiinsa eurooppalaiseksi yhteiseksi teoksen esityksessä. Näitä ovat tulkintani mukaan henkilöiden yhteiset kokemukset, kohtaamiset sekä kerronta teoksen sisällä ja episodiromaatin kerronnallisissa ratkaisuissa. Lopuksi kuvailen, minkälaisen kuvan teos välittää eurooppalaisuudesta yhteisönä, mikä kuvaa oleellisesti myös teoksen identiteettiesityksiä.

3.1 Media, kriisit ja jaetut kokemukset ihmisten yhdistäjinä

Yhteisen historian voi nähdä yhtenä eurooppalaisen tai muun kollektiivisen identiteetin osaluueena (Mayer & Palmowski 2004, 579; Parry 2009, 281). Historialliset kehityskaaret ovat oleellisia myös *Eurooppalaisissa unissa*, koska teoksessa käsitellään monia lähihistorian, nykyhetken ja tulevaisuuden isoja yhteiskunnallisia kriisejä ja kannanottoja. Lukija saa tietää niistä joko kaikkitietävältä kertojalta tai siten, että henkilöt keskustelevat tapahtumista kuultuaan niistä median kautta. Näissä keskusteluissa ilmenee median mahdollisuus esittää ja rakentaa kuviteltuja yhteisöjä (ks. Anderson 2007, 39, 61). Aiemman tutkimuksen mukaan kertomukset Euroopan historiasta eivät ole olleet kovin yhtenäisiä, vaan Euroopan historia on perustunut lähinnä valtioiden omille historioille (Mayer & Palmowski 2004, 580–581). Kansalliset identiteetit tulevat ensimmäisenä mieleen myös Delantyn ja Rumfordin (2005, 50) näkemyksestä, jonka mukaan eurooppalaisen identiteetin voi käsittää useiden risteävien kollektiivisten identiteettien kokonaisuutena.

Kansallisuus ei ole *Eurooppalaisissa unissa* pysyvää laatua, vaan esimerkiksi siirtolaisuus, liikkuminen ja globalisaatio ovat romaanin oleellisia teemoja. Erityisen kattavasti käsitellään kahta kertomusta siirtolaisuudesta, Johanneksen ja Joelin perheen sekä Fadumon ja Immin perheen tarinoita, jotka ulottuvat kahden sukupolven yli. Hallin (1999, 58) esittämät kehityskulut, joita globalisaatiosta seuraa kansallisille identiteeteille – kansallisten identiteettien surkastuminen tai vahvistuminen sekä hybridien identiteettien hyväksyminen – ovat nähtävissä *Eurooppalaisissa unissa*.

Monet teoksessa käsitellyistä Euroopan kriiseistä voi toki paikantaa johonkin tiettyyn kansaan, kuten Jugoslavian sodan entisen Jugoslavian kansoihin tai Berliinin muurin murtumisen saksalaisiin. Tiettyihin paikkoihin tai kansoihin liittyvistä tapahtumista kuitenkin tiedetään ja keskustellaan muuallakin Euroopassa, koska media mahdollistaa tiedonvälityksen. Tämä tekee tapahtumista yhteisiä yhtä kansakuntaa laajemmalle ryhmälle. Esimerkiksi teoksen ensimmäisessä episodissa vuonna 1980 Euroopassa reissaava nuori suomalaismies Johannes ja keski-ikäinen rekkakuski Toma puhuvat Gdanskin lakoista, joista kerrotaan radiossa:

- Lihasta puhutaan, lihan hinnasta ja lakoista.
- Lakoista? Nekö siellä vielä lakkoilee?
- Miksei lakkoilis?

Toma katsoo Johannesta, toisen käsiä jotka näpelöivät radion nappuloita, miten tuolle selittäisi. Puolassa ihmiset ovat löytäneet toisensa. (EUR, 18.)

Vaikka kumpikaan radion kuuntelijoista ei ole puolalainen, tapahtumat liikuttavat heitä. Tšekkoslovakiasta Saksaan laittomasti paennut, maailman muuttumattomaan pahuuteen uskova Toma pitää itseään aluksi erilaisena kuin idealistista Johannesta ja toiveikkaita lakkoilijoita. Lakkoilusta innostuminen lähentää Tomaa ja Johannesta niin, että he ostavat lakon kunniaksi kaljat. Vähäpuheinen Toma jopa vertaa runollisesti Puolan lakkoilua veteen heitettyyn kiveen:

– Se on niinkun veteen olis heitetty kivi. Ihmiset tulee yhteen, kivi painuu pohjaan ja se oli siinä. Mutta siinä veden pinnassa väreet jatkuu ja jatkuu ja jatkuu. Toma heilauttaa kättään. – Koko järven läpi. (EUR, 20.)

Tomassa herää toivo siitä, että myös muualla maailmassa ihmiset rohkaistuisivat muuttamaan asioita. On mielenkiintoista, että Toma puhuu nimenomaan yleisesti maailmasta ja ”ihmisistä”, eikä esimerkiksi Euroopasta ja eurooppalaisista. Hän rinnastaa itsensä puolalaiseihin lakkoilijoihin nimenomaan ihmisenä, mutta häpeää kertoa tšekkoslovakialaisesta taustastaan Johannekselle. Toma identifioituu mieluummin globaaliin ihmisten ryhmään, kuin kansallisuuteensa. Toman elämäntilanne ilmentää Hallin (1999, 58) ajatusta siitä, että globalisaatio voi surkastuttaa kansallisia identiteettejä.

Teoksen ensimmäisessä episodissa kansallisten rajojen välissä liikkuminen esitetään myönteisenä tai kielteisenä kokemuksena henkilöille. Johannes matkailee Euroopassa vapaaehtoisesti, hän voisi ”olla tien päällä koko loppuelämänsä” (EUR, 14). Hän myös puhuu rajoista filosofisesti ”hallusinaatioina” (EUR, 13, 15). Toma ei ymmärrä Johanneksen ajatuksia rajattomuuden hienoudesta, koska hän on joutunut lähtemään kotimaastaan ja työskentelemään valtioiden rajoja ylittävänä rekkakuskina olosuhteiden pakosta. Teoksen toisessa episodissa vuonna 1989 Johanneksen asema muuttuu yhtä lailla olosuhteiden sanelemaksi, kuin perheellisen Toman tilanne aikanaan: Johanneksella on vaimo Ada ja alle kouluikäinen poika Joel, mutta elämä muuttuu, kun Johannes neliraajahalvaantuu. Hän joutuu rakastamansa matkustelun sijaan viettämään päivänsä sängyssä. Myös Johanneksesta tulee Toman tavoin maahanmuuttaja, kun hän muuttaa perheineen Suomesta Ruotsiin, jotta perheellä olisi varaa elää ja Johanneksen veli Gustav voisi auttaa heitä käytännön asioissa. Tomasta kuullaan vielä neljännessä episodissa vuonna 2014, jossa hän matkailee eläkeläisenä Euroopassa. Miesten osat ovat vaihtuneet ja identiteetit muuttuneet ajan myötä.

Vuotta 2003 kuvaava kahdeksas episodi kerrotaan Johanneksen pojan Joelin näkökulmasta ja on hyvä esimerkki siitä, miten yhteisöllinen ilmiö kuvataan teoksessa yhden henkilöahmon näkökulmasta. Suomenruotsalainen Joel ahdistuu Lähi-idän levottomuuksista ja pelkää kolmatta maailmansotaa niin paljon, että ei turvattoman tulevaisuuden edessä motivoidu tekemään läksyjään. Hän ajautuu puolivahingossa mukaan satunnaisia ihmisiä pahoinpitelevään porukkaan, johon kuuluu muitakin Ruotsiin muualta muuttaneita. Tukholmassa päivystävät kansallismieliset kodinturvajoukot alkavat uhkailla porukkaa ja kidnappaavat sekä surmaavat Joelin kostoksi jengin tekemistä pahoinpitelyistä. Kodinturvajoukkojen uhkausviestit ovat saaneet Joelin unohtamaan pelottavan Lähi-idän sodan, mutta se palaa hänen mieleensä, kun hän on yksin kidnapattuna autotallissa:

Kelasin että kukaan ei tiennyt mitä mulle tapahtu just nyt täällä ja samalla tavalla toisille ihmisille tapahtu asioita jossain muualla. Mä kuvittelin autotalleja autotallien perään missä makas nippusiteillä kiinnitettyjä poikia, mä kuvittelin sitä sotaa missä lentäjät lensi kaupungin yli ja ihmiset juoksi pakoon. Jotenkin mä olin aina ajatellu että ne ihmiset on vähän niinku legoukkoja, tavallaan musta oli nyt tullu legoukko. (EUR, 139–140.)

Joel samastuu kaikkiin muihin saman tilanteen jakaviin, ja sota saa hänet ajattelemaan koko maapallon ihmisiä. Hän kokee olevansa kuin ”legoukko”, kuten kaikki muutkin, jotka eivät voi tilanteelleen mitään. Näin Joel edustaa myös muita syrjäytyneitä nuoria ja toisaalta väkivaltaista rasismia kohtaavia maahanmuuttajia, joiden kokemukset ovat yhteisiä, vaikka ne eivät välttämättä välity uutisten kautta kaikille mielenosoitusten tavoin. Myös rasismi ja kansallismielisyys ovat laajempia ilmiöitä, jotka esitetään Joelin tarinassa: kidnappaajat edustavat rasistisen kansallismielisiä ihmisiä. Heidän toimintansa on esimerkki Hallin (1999, 58) näkemyksestä, että globalisaatio voi saada ihmiset suojelemaan kansallisia identiteettejään vastareaktiona rajojen katoamiselle. Kansallisten identiteettien suojelu voi johtaa myös rasismiin, jota kuvataan *Eurooppalaisissa unissa* monessa muussakin episodissa.

Median kertomat asiat voivat yhdistää henkilöahmoja: mediasta kuultu voi korostaa tärkeitä tapahtumia ja määrätä, mikä on niin sanottua yhteistä historiaa, mutta yhteisöllisiä ilmiöitä esitetään myös käyttämällä henkilöahmoja esimerkkeinä tai tietyn ryhmän edustajina. Vaikka kollektiiviset identiteetit tuovat ensimmäisenä mieleen kansallisuuden, voi ihmisiä yhdistäviä tekijöitä, monien ihmisten jakamia subjektiasemia, löytää *Eurooppalaisissa unissa* rajattomasti muualtakin, kuin rajatuista kansakunnista. Nämä ryhmät voi ajatella jonkinlaisina löyhinä ja muuttuvina kollektiivisina identiteetteinä, jotka limittyvät ja risteävät keskenään. On

vaikea rajata näitä ryhmiä juuri eurooppalaisiksi, koska teoksen henkilöhahmot samastuvat ihmisiin ylipäänsä ja kansallisuuksien rajat ovat teoksen monien henkilöiden kohdalla epätarkkoja ja muuttuvia. Kansalliskiihkoilijat ovat selkeimmin sidoksissa omaan kansakuntaansa, mutta edustavat samalla muitakin omia kansallisuuksiaan samalla tavalla suojelevia. Ei ole perusteita väittää, että tämäkään ilmiö rajautuisi Euroopan rajojen sisälle.

3.2 Transkulttuurisia kohtaamisia ja hybridejä identiteettejä

Delantyn ja Rumfordin (2005) näkemys eurooppalaisesta identiteetistä yksilöllisten identiteettien koosteena korostuu *Eurooppalaisissa unissa* siinä, että yksittäisten henkilöiden tarinoihin syvennyttään heidän omista episodeissaan. Kaikki henkilöt eivät ole asuneet aina Euroopassa, ja muuttamiset ja matkat yhdistävät teoksen kaikkia keskushenkilöitä. Osa liikkuu Euroopan maantieteellisten rajojen sisällä, osa myös niiden ulkopuolella. Liikkumisen syyt vaihtelevat väliaikaisista lomamatkoista ja työmatkoista pysyviin muuttoihin työn perässä tai vainoa pakoon, mutta liikkuminen on teoksessa enemmänkin sääntö kuin poikkeus. Teoksesta välittyikin transkulttuurisen identiteettikäsitteen (Nordin ym. 2013) piirteitä: liikkuminen mahdollistaa kohtaamisia ja vuorovaikutusta maailmanlaajuisesti eri paikoista tulevien henkilöiden välillä, kuten esimerkiksi Johanneksen ja Toman kohtaamisen.

Kaikki henkilöhahmot eivät jaa samoja historiallisia kokemuksia eivätkä suhtaudu median kertomiin ”yhteisiin asioihin” yhtä vahvalla tunnelatauksella. Esimerkiksi viidennessä, vuoteen 1996 sijoittuvassa episodissa Johanneksen ja hänen henkilökohtaisen avustajansa Fadumon näkemykset Serbian mielenosoitusten merkityksestä poikkeavat enemmän, kuin vaikkapa Johanneksen ja Toman ajatukset Puolan lakoista:

Fadumo [– –] painaa radion päälle. Serbiassa mielenosoitukset jatkuvat, mies pyytää kääntämään kovemmalle. [– –] Mies sanoo:

- Uskotko että toimii?
- Ei toimi.
- Että eivät saa hallitusta ulos.
- Ei noilla keinoilla.

Fadumo jättää sanomatta sen mitä mieleen nousee, sen mitä tapahtuu koko ajan siellä mistä hän on kotoisin. Mies ei ymmärtäisi siitä mitään, hänen katseensa ei yletä sinne asti. (EUR, 83.)

Fadumo vertaa mielenosoitusta omiin kokemuksiinsa Somaliasta Ruotsiin päätyneenä pakolaisena. Johannekselle asiaa on mahdotonta selittää, mutta lukijalle Fadumon tarina kerrotaan takaumassa: hän on elänyt lapsuutensa Somaliassa, menettänyt väkivaltaisesti useita perheenjäseniään, paennut laivassa Etiopiaan ja tullut raiskatuksi, paennut sieltä rekassa Ruotsiin, odottanut turvapaikkapäätöstä vastaanottokeskuksessa, saanut turvapaikan ja elää nyt yksinhuoltajana työllistäen itsensä Johanneksen henkilökohtaisena avustajana. Fadumo ja Johannes pitävät eri asioita tärkeinä, eivätkä voi aivan ymmärtää toisiaan; kun Johannes innostuu mielenosoituksista, Fadumo miettii ystäväperhettään, joka ei ole saanut turvapaikkaa Ruotsista ja jonka isä on lastensa tulevaisuuden turvaamiseksi yrittänyt itsemurhaa.

Vaikka kohtaamiset voivat siis osoittaa eroja henkilöiden identiteettien välillä, ne voivat myös kulttuurienvälisinä kokemuksina muokata yksilöllisiä identiteettejä (Nordin ym. 2013, ix). Tämä näkyykin *Eurooppalaisissa unissa* esimerkiksi Fadumon pakokertomuksessa, sillä se rakentuu pitkälti peräkkäisten kohtaamisten varaan erilaisissa kulttuuriympäristöissä. Esimerkin kaltaiset kohtaamiset Johanneksen kanssa saavat Fadumon ehkä näkemään selkeämmin oman tarinansa erityisyyden pohjoismaisten ihmisten elämään verrattuna. Kohtaamisen vaikutusta Johannekseen ei kuvata, eikä Fadumo toisaalta kerro Johannekselle omista ajatuksistaan tai taustastaan, koska hän ei usko Johanneksen ymmärtävän niitä.

Teoksen yhdeksännessä episodissa kerrottava Fadumon tyttären Immin tarina vuodelta 2027 ilmentää parhaiten Hallin käsitystä siitä, kun globalisaatio vaikuttaa identiteetteihin niin, että uudenlaiset hybridit identiteetit korvaavat kansallisia identiteettejä (Hall 1999, 58). Immi edustaa Euroopassa syntynyttä maahanmuuttajan tytärtä, joka elää lapsuutensa Ruotsissa ja muuttaa aikuisena töiden perässä Lontooseen. Myös Fadumo-äiti muuttaa mukana, ja molempien elintaso paranee Immin hyväpalkkaisen työn ansiosta. Immi pääsee käsikirjoittajaksi Magicorp-mediayhtiöön, joka tuottaa tilausuutisia koko maailman ihmisten nähtäväksi ja vaikuttaa näin ollen koko maailman todellisuuskäsitykseen. Teoksen tulevaisuudessa on tavallista, että yritykset ja varakkaimmat yksityishenkilöt tilaavat käsikirjoittajilta uutisia, jotka parantavat heidän asemiaan. Immi on työnsä kautta yhteydessä koko maailman ihmisiin, joten voisi sanoa, että hän työskentelee pikemminkin maailmassa kuin Euroopassa. Hall kutsuu hybridisen kulttuurin hyväksymistä osaksi omaa identiteettiä ”kääntämiseksi” (Hall 2002, 70–71). Immi näyttää hyväksyneen hybridin identiteettinsä teoksessa, eikä haikaile yhtenäisen kansallisen identiteetin perään – Hallin sanoin hybridin identiteetin omaksuneet ovat ”peruuttamattomasti käännettyjä” (Hall 1999, 72).

Liikkumisen mahdollistamia transkulttuurisia kohtaamisia on teoksen jokaisessa episodissa, joten ne muodostavat jonkinlaisen verkoston teoksen lukuisten henkilöiden välille.

Kohtaamiset vaikuttavat osaltaan siihen, miten henkilöiden identiteetit rakentuvat ja muuttuvat. Kohtaamisten verkosto onkin melko eläväinen ja sirpaleinen, koska henkilöiden yksilölliset identiteetit muuttuvat teoksen kuluessa ja Immin ohella monen muunkin identiteetti on hybridi, jo itsessään usean kulttuurin osasista muotoutuva. Voidaan ajatella, että yksilöiden väliset kohtaamiset edustavat romaanissa myös laajempia kansojen, luokkien tai kulttuurien kohtaamisia. Esimerkiksi Fadumon ja Johanneksen kuvattu kohtaaminen on edustaa ainakin kahden taustaltaan erilaisen maahanmuuttajan kohtaamista. Teoksen lopulla, viimeisessä episodissa vuonna 2027 transkulttuuriset kohtaamiset ovat arkipäivää ja kansallisten kulttuurien rajat näyttävät häipyneen, kun moni teoksen keskushenkilö työskentelee Lontoossa monikulttuurisessa, globaalissa Magicorp-yhtiössä.

3.3 Kohti globaalia – rakennettu eurooppalainen yhteisö

Delantyn ja Rumfordin (2005) mukaan eurooppalaisen identiteetin voi ajatella myös yhtenä kollektiivisena identiteettinä. Tästä näkökulmasta *Eurooppalaisten unien* kaikki henkilöahmot olisivat osa yhtä kollektiivista identiteettiä ja edustaisivat eurooppalaista identiteettiä tai eurooppalaisten yhteisöä sellaisena, kuin teos sen esittää. Eurooppalaisen identiteetin rajat eivät näytä kovinkaan tarkoilta, jos identiteettien ajatellaan koostuvan monista osa-alueista (Hall 1999; Törrönen 2000). Esimerkiksi Fadumo identifioituu luultavasti myös somalialaisiin ja Toma maailman ihmisiin, mikä laajentaa eurooppalaisen identiteetin rajoja. Kuten aiemmin on todettu, kansallisten identiteettien lisäksi teoksen henkilöillä on myös muita subjektiasemia, jokaisella omanlaisensa muutoksenalainen asemien valikoima. Vaikka teoksen keskushenkilöiden ja sivuhenkilöiden voisi ajatella muodostavan jokseenkin yhtenäisen eurooppalaisten yhteisön, liittyy siihen henkilöiden identiteettien muiden osa-alueiden kautta muutakin kuin ”eurooppalaisuutta”. Yhtenäisen eurooppalaisen identiteetin kannalta ongelmallista on sekin, että moni henkilöistä kokee olevansa eurooppalaisen sijaan maailmankansalainen. Esimerkiksi Immi liikkuu vapaasti rajojen yli ja kirjoittaa työkseen uutisia koko maailmalle. Teoksesta voisi lukea esiin myös globalisoituneen maailman koko ihmiskunnan, jota uutiset yhdistävät kuvitelluksi yhteisöksi.

Medialla on viimeisessä episodissa vuonna 2027 suuri valta yhdistää koko maailman ihmisiä, mutta samalla se myös jakaa ihmisiä niihin, joilla on varaa vaikuttaa uutisointiin ostamalla tilausuutisia ja niihin, jotka eivät tiedä uutisten valheellisuudesta tai kärsivät ongelmien peittelyn seurauksista. Episodissa Immi ymmärtää äitinsä Fadumon avulla tilausuutisten kirjoittamisen epäeettisyyden. Hän huomaa, miten moni asia maailmalla on

huonosti, toisin kuin uutiset antavat ymmärtää, ja päättää, että ongelmien peittelyn sijaan jonkun on rohkaistava ihmisiä puolustamaan oikeuksiaan ja tuotava heille toivoa. Immi käsikirjoittaa ystävänsä Pekan kanssa vallankumoukseen kannustavan, epäoikeudenmukaisuutta esiin tuovan uutisen, ”pakoreitin” tai ”tunnelin” (EUR, 169), jonka suosittu poptähti Eline van der Ley lukee ihmisille ympäri maailmaa, tai näin ainakin suunnitellaan.

Teoksessa itse uutisen leviäminen ja sen vaikutukset – vallankumoukset ympäri maailmaa – esitetään Immin unena, joten jää epäselväksi, mitä lopulta tapahtuu. On kuitenkin mahdollista tulkita, että Immi on kirjoittanut koko *Eurooppalaiset unet* -teoksen, koska ensimmäisessä luvussa vuonna 1980 Johannes ja Toma todistavat mielenosoituskulkueen marssia, josta Immi, Pekka ja Eline puhuvat keskustellessaan käsikirjoitetusta pakotunnelista viimeisessä episodissa vuonna 2027:

He katsoivat läpi nauhoitusta, miten Eline puhui ja miten tunneli rakentui Immin ja Pekan käsikirjoittamista sanoista.

– Minä voinkin melkein nähdä sen, sanoi Immi.

Eline nyökkäsi.

– Minäkin. Siellä on pimeää, ummehtunut haju. Valo joka lepattaa vähän, niin että ihmisten varjot näkyvät seinillä ja lapset katselevat niitä, miehiä ja naisia ja lapsia matkalla johonkin. Ihmisillä on mukana omituisia asioita: kattiloita, valokuva-albumeita, kissapatsaita. (EUR, 175.)

Immi voi vain ”melkein nähdä” heidän työnsä tulokset, sillä käsikirjoitus on vain suunnitelma tulevaisuuden varalle ja kehoitus toimintaan. Ensimmäisessä luvussa taas Johannes ja Toma todistavat seuraavaa näkyä maantien pimentyneessä tunnelissa:

Ihmisjoukkioit marssivat maan alla pitkin kirkkaasti valaistua tunnelia, joka risteää heidän pimeän tunnelinsa kanssa. Siellä täällä joku huutaa megafonin kanssa iskulauseita ja joukkioit vastaavat, miehiä, naisia, lapsia, mukana nyyttejä, reppuja, työntökärryjä ja kotieläimiä. [– –] Johannes yrittää kiinnittää erään perheen huomion heiluttamalla käsiään, mutta kukaan ei käännä päätään tai vastaa. (EUR, 24–25.)

On vaikea sanoa, onko Johanneksen ja Toman näkemä mielenosoitus heidän hallusinaatiotaan, unta vai totta, mutta se liittyy selvästi Immin käsikirjoitukseen. Yhteys viimeisen ja ensimmäisen luvun tunnelikuvausten välillä tuo mieleen Platonin luolavertauksen ja ajatuksen ideamaailmasta. Immi ja muut käsikirjoittajat kuvailevat vain lepattavaa valoa ja ihmisten varjoja, kun taas Johannekselle ja Tomalle näyn tunneli on ”kirkkaasti valaistu” ja näky niin todellinen, että Johannes löytää mielenosoituksen jälkeen maasta lapselta tippuneen nukan. Toisaalta näky tuntuu olevan kuin toisesta maailmasta, koska ihmiset eivät reagoi Tomaan ja Johannekseen ja tunneleiden valaistusten välillä on niin selkeä kontrasti. Voisi kuitenkin tulkita, että Immin vallankumouksia ja toivoa tuova käsikirjoitus on vain hahmoteltu, saavuttamaton idea jostakin hyvästä, mutta *Eurooppalaisten unien* henkilöhahmot saavat nähdä tästä hyvän ideasta ainakin pieniä välähdyksiä.

Teoksen spiraalimainen kerrontarakenne, jossa Immin voi tulkita käsikirjoittaneen teoksen episodit tai ainakin osan niiden tapahtumista, alleviivaa ajatusta teoksen esittämästä globalisoituneesta, ehkä koko maapallon mittaan laajenneesta Euroopasta ja eurooppalaisesta identiteetistä rakennettuna tai kuviteltuna kokonaisuutena. Vaikka Immi ja Pekka kirjoittavat käsikirjoituksensa ”kaikille” (EUR, 169), teoksessa kuvataan lähinnä Euroopan aluetta ja Euroopassa asuvia ihmisiä. Jos Immi on teoksen maailmassa kirjoittanut *Eurooppalaisten unien* episodit, herää kysymys, kenen intresseillä hän on valinnut tekstien sisällöt, koska hän kirjoittaa tilausuutisetkin totuudenjälkeisen ajan hengessä varakkaiden toiveiden mukaan. Näin Immin kehyskertomuksen yläpuolelta voi löytää ylemmän kerronnan tason, joka voisi olla yrityksen tai valtion toiveita. Immin hyvän tahdon perusteella lienee kuitenkin loogisinta ajatella, että Immi ja Pekka ovat kirjoittaneet käsikirjoitukset omista arvoistaan käsin.

Moni muukin piirre teoksen rakenteessa välittää osaltaan tiettyä mielikuvaa eurooppalaisesta identiteetistä ja yhteisöstä. Romaanin episodit ovat yksittäisten ihmisten tarinoita, jotka luovat sillan useamman paikan ja ihmisen välille keskenään ja lukujen sisällä, mikä välittää ajatusta kohtaamisista ja verkostosta. Laajemmin ajatellen kukin episodi edustaa jonkinlaista eurooppalaisen identiteetin kantajaa ja ne ovat kansojen tai muiden yhteisöjen konstruktioita, jotka yhdessä muodostavat suuremman merkitsevän kokonaisuuden, esityksen eurooppalaisesta identiteetistä. Lisäksi episodien alussa ilmoitetut maantieteelliset etäisyydet luovat siltoja eri alueiden välille. Huomionarvoista on se, että ilmoitettavien paikkojen lukumäärä kasvaa viimeisissä kappaleissa ja laajenee Euroopan ulkopuolelle. Kasvu huipentuu viimeiseen lukuun, jossa ilmoitetaan enää päätapahtumapaikka, kulttuurien sulatusuuninakin tunnettu Lontoo, ja sen lisäksi ”etäisyys maailman ympäri noin 40 000 kilometriä” (EUR, 145;

kursiivit lisätty). Tämä paikkojen välisten etäisyyksien katoaminen viitanee globalisaatioon: romaanin vuonna 2027 ei puhuta enää pelkästään Euroopasta, vaan koko maapallosta.

Kun otetaan huomioon teoksen kerrontarakenne, *Eurooppalaisten unien* esittämä eurooppalainen identiteetti näyttää korostetun rakennetulta kokonaisuudelta. Näyttää siltä, että yksi kollektiivinen identiteetti tai eurooppalaisten yhteisö on mahdollista esittää, jos valitsee tai jopa keksii asioita yhdistämään ihmisiä. *Eurooppalaisissa unissa* Immi tekee koko teoksen käsikirjoittajan roolissaan valinnan siitä, ketkä esitetään osana teoksen eurooppalaisiksi kehystettyjä henkilöitä. Hänen arvonsa huomioon ottaen teoksen esittämän eurooppalaisen identiteetin taustalla on humaani ja oikeudenmukainen, ehkä utopistinenkin käsitys ihmisten mahdollisuuksista muuttaa maailmaa. Koska Immin ja Pekan uutinen on 2020-luvun globalisoituneessa maailmassa osoitettu kaikille ihmisille, eurooppalaisuus tai eurooppalaisten tilanne laajenee lopulta koskemaan teoksessa koko maapallon asukkaita, eikä eurooppalaisen yhteisön esitys ole lainkaan tarkkarajainen.

4 Päätäntö

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut eurooppalaisen identiteetin esitystä Emma Puikkosen *Eurooppalaiset unet* -episodiromaanissa. Tutkimuskysymykseni ovat olleet seuraavat: Mitkä asiat yhdistävät teoksen henkilöitä toisiinsa? Millä keinoilla yhteisöjä ja identiteettejä rakennetaan? Minkälainen eurooppalainen yhteisö teoksessa mahdollisesti muodostuu? Viitekehukseksi eurooppalaisen identiteetin analyysille olen koonnut yhteen erilaisia identiteetin käsitteellistyksiä. Niiden mukaan kulttuurintutkimus ja sosiologia ovat hylänneet essentialistisen, pysyvän identiteettikäsitteen, jonka sijaan identiteetti on käsitetty useista osa-alueista muodostuvaksi, jatkuvasti muuttuvaksi ja diskursiivisesti rakentuvaksi ilmiöksi. Identiteetin käsitettä on alettu pitää peräti liian yksinkertaisena kuvaamaan kaikkea sitä, mitä sillä tarkoitetaan. Transkulttuurisuuden käsitteellä on alleviivattu identiteetin prosessimaisuutta ja rakentumista globaalien maailman jokapäiväisissä eri kulttuurien kohtaamisissa.

Analyysissä olen lähestynyt teoksen eurooppalaisen identiteetin esitystä Delantyn ja Rumfordin (2005) pohtimasta kolmesta näkökulmasta: eurooppalainen identiteetti yksilöllisten identiteettien koosteena, monien risteävien kollektiivisten identiteettien kokonaisuutena ja yhtenä kollektiivisena identiteettinä. Globalisaatio ja liikkuminen osoittautuivat teoksessa niin oleellisiksi teemoiksi, että olen käsitellyt teosta myös Stuart Hallin (1999) kolmen globalisaation vaikutuksia kansallisiin identiteetteihin kuvaavan kehityskulun näkökulmasta: globalisaation seurauksena kansalliset identiteetit voivat haurastua tai vahvistua tai sitten voidaan hyväksyä uusien hybridien, epäyhtenäisten identiteettien ilmaantuminen (Hall 1999).

Analyysini perusteella teoksen henkilöitä yhdistävät etenkin globalisaatioon liittyvä liikkuminen ja matkailu, joiden ansiosta eri kulttuureista tulevien hahmojen on mahdollista kohdata. Nämä transkulttuuriset kohtaamiset muodostavat kaikkien teoksen hahmojen välille verkoston – kaikki ovat jotenkin toisiinsa yhteydessä. Globalisaatioon liittyy myös se, että monien henkilöiden identiteetti on jossain määrin hybridi, tai ainakin se muuttuu teoksen aikana suhteessa kansallisuuteen tai asuinpaikkaan. Toinen oleellinen ihmisten yhdistäjä on media: uutiset ovat läsnä monissa henkilöiden kohtaamisissa ja median kertomat tapahtumat myös koskettavat henkilöitä ja saavat heidät kokemaan yhteyttä omaan historiaansa ja isompiinkin ihmisryhmiin. Toisaalta samat uutiset eivät ole kaikille henkilöille yhtä tärkeitä, joten ne voivat myös erottaa henkilöitä kuulumaan ehkä eri yhteisöihin tai subjektiasemiin. Hiukan paradoksaalisesti yksilöllisyyskin yhdistää teoksen keskushenkilöitä, sillä he ovat keskenään hyvin erilaisia. Toisaalta moni henkilö kokee myös kuuluvansa maailmaan ja ihmisiin.

Eurooppalaista identiteettiä rakennetaan teoksessa otsikosta saakka. Teoksen nimi *Eurooppalaiset unet* antaa ymmärtää, että teos kertoo eurooppalaisista ihmisistä. Jokaisen henkilöahmon voi ajatella edustavat niitä subjektiasemia tai kategorioita, joihin he kuuluvat; tämä muodostaa teokseen lukemattoman määrän jonkinlaisia löyhiä, muuttuvia kollektiivisia identiteettejä, joiden voi ajatella olevan myös osa eurooppalaista identiteettiä. Transkulttuuriset kohtaamiset voivat vaikuttaa henkilöiden identiteetteihin ja rakentaa niitä hybridien identiteettien suuntaan. Yksi identiteetin rakentamisen keino on sekin, että Immi esitetään teoksen tai sen osien käsikirjoittajana. Niinpä myös teoksen henkilövalintojen taustalla voi nähdä Immi-käsikirjoittajan valinnat, ja tämä romaanin spiraalirakenne korostaa koko teoksen rakennettua luonnetta.

Entä minkälainen eurooppalainen yhteisö teoksesta mahdollisesti muodostuu? Yhteisön rajat ovat melko epätarkat, koska sen muodostavien henkilöahmojen identiteetit ovat muuttuvia ja moninaisia niin kansallisuuden kuin muidenkin subjektiasemien kannalta. Lisäksi henkilöiden identifioituminen yleisesti ihmisiin ja teoksessa vahvistuva globalisaatio laajentaa eurooppalaista yhteisöä kohti ihmisiä ylipäänsä. Teoksen henkilöt ovat toisiinsa kohtaamistensa kautta melko sattumanvaraisessa yhteydessä, jota olen kutsunut verkostomaiseksi. Myös teoksen episodirakenne korostaa verkostomaisuutta, ja episodien alussa verkostomaisia yhteyksiä osoitetaan myös maantieteellisten alueiden välillä, Euroopassa ja Euroopan ulkopuolella. Henkilöahmoja yhdistää eurooppalaiseksi yhteisöksi selkeimmin se, että kaikki henkilöt asuvat Euroopan maantieteellisten rajojen sisällä tapahtumien kertomishetkellä. Muuten teoksen esittämä eurooppalainen yhteisö ei ole kovinkaan yhtenäinen, vaan pikemminkin moneen suuntaan laajeneva ja häilyvärajainen. Niin kollektiivisia identiteettejä kuin yksilöidenkään identiteettejä on vaikea rajata juuri eurooppalaisiksi.

Eurooppalaisten unien voi tulkita kuvaavan eurooppalaista identiteettiä sekä tarinan että teoksen rakenteen tasoilla. Teoksen välittämä kuva eurooppalaisesta identiteetistä korostaa identiteetin prosessimaisuutta ja muuttuvuutta pysyvyyden sijaan. Eurooppalainen identiteetti näyttää katoavan teoksessa globalisaatioon. Se on rakennettu kuva, jonka taustalla on teoksen kirjoittajana näyttäytyvän Immin arvoja, oikeudenmukaisuutta ja uskoa muutokseen, sekä pohjimmiltaan myös kirjailija Emma Puikkosen käsityksiä ja valintoja. Koska identiteettien rakentuminen diskursiivisesti osoittautui oleelliseksi asiaksi tutkielmassa, analyysiin olisi voinut sopia myös diskurssianalyysi. Ryhmien esittämisen ja edustamisen ajatuksista taas olisi voinut päästä paremmin perille representaation käsitteen avulla.

Eurooppalaisen identiteetin epätarkat rajat ja määrittelyn vaikeus tuovat mieleen Hallin (1999) pohdinnat identiteetin käsitteen vanhuudesta. Tässä tutkielmassa oli hyödyllistä

käyttää Delantyn ja Rumfordin (2005) pilkottuja eurooppalaisen identiteetin mahdollisia käsitteellistyksiä. Vaikka kansalliset yhtenäiset identiteetit voivat olla menneisyyttä, niiden käyttö tuntui *Eurooppalaisten unien* analyysissä hyödylliseltä peililtä sille, miten teos esitti eurooppalaisen identiteetin toisella tavalla. Toisaalta myös kansallismielisyyden ja rasismin kuvauksessa kansallisen identiteetin käsite tuntui järkevältä. *Eurooppalaisten unien* rasismin kuvausta voisi tutkia jatkossa enemmänkin. Muita jatkotutkimuskohteita voisivat olla teoksen mahdollinen Eurooppa-keskeisyys, etnosentrismi, tai fyysisten rajojen ja paikkojen merkitys eurooppalaisen identiteetin esityksen kannalta.

Lähteet

Primaarilähde

Puikkonen, Emma (2016) *Eurooppalaiset unet*. Helsinki: WSOY.

Sekundaarilähteet

Ahola, Suvi (2017) *Liki 200 kirjailijaa jää pois Göteborgin kirjamessuilta, jos äärioikeistolainen lehti saa oman osaston – Messujen yksi pääteema on Suomi*. Helsingin Sanomat, 25.4.2017. URL: <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005184900.html> (luettu 19.11.2017).

——— (2016) ”Enää en voisi kirjoittaa tällaista romaania suomalaistytön ja albaanipojan rakkaudesta”, sanoo lasten- ja nuortenkirjallisuuden Finlandia-voittaja. Helsingin Sanomat, 25.11.2016. URL: <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000004880162.html> (luettu 19.11.2017).

Anderson, Benedict (2007) *Kuvitellut yhteisöt: Nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua*. Suom. ja toim. Kuortti, Joel & Nurmiainen, Jouko. Tampere: Vastapaino.

Dahlbom, Taika (2017) *Kirjailijat protestoivat Göteborgin kirjamessuja vastaan – järjestävät omat kirjamessut eettisistä syistä*. Helsingin Sanomat, 13.6.2017. URL: <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005253054.html> (luettu 19.11.2017).

Delanty, Gerard & Rumford, Chris (2005): *Rethinking Europe. Social Theory and the Implications of Europeanization*. London: Routledge. URL: <http://search.ebscohost.com.ezproxy.jyu.fi/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=139911&site=ehost-live> (luettu 19.11.2017).

Hall, Stuart (1999) *Identiteetti*. Suom. ja toim. Lehtonen, Mikko & Herkman, Juha. Tampere: Vastapaino.

Hurme, Juha (2017) *Juha Hurmeen Finlandia-juhlapuhe*. Teos-kustantamon uutiset 29.11.2017. URL: <http://www.teos.fi/uutiset/juha-hurmeen-finlandia-juhlapuhe.html> (luettu 31.1.2018).

Mayer, Franz C. & Palmowski, Jan (2004): *European Identities and the EU – The Ties That Bind the People of Europe*. *Journal of Common Market Studies*, 42:3, 573–598. URL: <http://search.ebscohost.com.ezproxy.jyu.fi/login.aspx?direct=true&db=bsh&AN=14093624&site=ehost-live> (luettu 19.11.2017).

Nordin, Irene Gilsean, Hansen, Julie & Zamorano Llena, Carmen (2013) *Transcultural Identities in Contemporary Literature*. Amsterdam: Rodopi.

Parry, Chris (2009) *Constructing European Identity in Fiction*. Teoksessa: D'haen, T. & Goerlandt, I. (toim.) *Literature for Europe?* Amsterdam: Rodopi, 279–299.

Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne (2009) *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.

Saarikoski, Laura (2018) *Trumpin rasismi ei kannattajia kiinnosta – Yhdysvaltain poliittinen keskustelu jatkaa ”perslöpilinjalla”*. Helsingin Sanomat 12.1.2018. URL: <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000005522704.html> (luettu 31.1.2018).

Teittinen, Paavo (2017) *Kirjoituksia maahanmuutosta, islamista ja raiskauksista – tällaisia mielipiteitä hallituskriisin aiheuttanut Jussi Halla-aho on julkaissut vuosien varrella*. Helsingin Sanomat 12.6.2017. URL: <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005251478.html> (luettu 31.1.2018).

Tieteen termipankki 19.11.2017: *Filosofia:identiteetti*. URL: <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:identiteetti> (luettu 19.11.2017).

Törrönen, Jukka (2000). *Subjektiaseman käsite empiirisessä sosiaalitutkimuksessa*. Sosiologia: Westermarck-seuran julkaisu, 37: 3, s. 243-255. URL: <http://elektra.helsinki.fi.ezproxy.jyu.fi/se/s/0038-1640/37/3/subjekti.pdf> (luettu 19.11.2017).